

Управління людськими ресурсами.: проблеми теорії та практики. – Т2: Управління персоналом в організаціях. – К.: КНЕУ, 2005. – С214-223.

Annotation. *In the article importance and main elements of work force management policy it considered in the process of company's innovation work.*

Key words: *human capital, innovation work, innovation potential, human resource management.*

УДК 314.18 (477)

Л.М. Зелінська, асистент Кам'янець-Подільського національного університету.

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються головні причини виникнення демографічної кризи в Україні та способи їх подолання.

Ключові слова: *демографічна криза, народжуваність, смертність населення, еміграційні процеси.*

Однією з основних проблем соціально-економічного розвитку України є відчутне загострення демографічної ситуації. Підтвердженням цього є зменшення чисельності населення України на 4,9 млн. осіб за 20 років. За оцінками експертів при збереженні сучасних тенденцій розвитку демографічних процесів наша країна матиме у 2050 р. лише 35 млн. жителів.

Демографічною проблемою занепокоєні політики, науковці та пересічні громадяни. Головною причиною сучасного демографічного стану вважається низький рівень матеріального добробуту і умов життя переважної більшості населення внаслідок глибокої економічної і соціальної кризи.

Проблемі сучасних демографічних процесів, виявленню їх причин, наслідків та заходів щодо їх регулювання приділяло увагу багато науковців, зокрема Д. Богиня, В. Стещенко, І. Грибиткова, Ю. Дехтяренко, П. Шевчук, О. Сергієнко.

Відомий український учений, академік С. І. Пирожков, зазначає: "в цілому демографічна криза, зумовлюючи фізичний, інтелектуальний і духовний занепад суспільства, є однією із найзначніших загроз національній безпеці України" [4, с.4]. Я з цим не можу не погодитися.

Метою цієї статті є визначення головних причин сучасної демографічної ситуації та шляхів виходу України з глибокої демографічної кризи.

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується глибоким порушенням демографічних процесів. Скорочення чисельності населення обумовлено кількома чинниками. Найвагомий із них – скорочення природного приросту населення, рівень якого із 1999 року зменшився у 9,3 раза. Інтенсивність природного скорочення сільського населення вища, ніж міського. Показник смертності сільських жителів у 1,7 раза перевищує міський. У містах більш значні масштаби природного скорочення населення властиві чоловікам, а в селах – жінкам.

В основі динаміки зменшення населення – низька народжуваність. Сучасні параметри народжуваності в Україні в 1,8 раза нижчі, ніж необхідно для заміщення поколінь. Рівень народжуваності слід оцінювати як вкрай недостатній, оскільки він не забезпечує простого відтворення населення. Деяке поліпшення абсолютних і відносних показників народжуваності, яке спостерігається із 2000 року, не змінює загальну ситуацію.

Питома вага дітей неповнолітнього скорочується і на сьогодні становить 20,9% у складі населення, частка ж осіб старшого віку постійно зростає. Нині питома вага осіб у віці 60 років і старше в загальній чисельності населення становить 20,8% і є однією з найвищих у світі, що негативно впливає насамперед на демографічне навантаження осіб працездатного віку непрацездатними особами [5].

Для демографічних процесів, що відбуваються в Україні, характерним є підвищення смертності населення, динаміка якої порівняно із 1999 роком зросла більш ніж на 33 відсотки. Для дитячої смертності характерне стійке зниження. З 1995 року коефіцієнт дитячої смертності (діти у віці до одного року на 1000 народжених) скоротився з 14,7 відсотка до 9,6 відсотка. Ця динаміка відзначається як в містах, так і на селі. Проте медичні експерти вважають, то якщо орієнтуватися на європейські стандарти, за якими дитяче життя вимірюється від 22 тижнів, а не 28, як це відбувається тепер у медичній статистиці, то можна припустити значне підвищення показника дитячої смертності.

Отже, у країні відбувається старіння населення як за рахунок зростання чисельності людей похилого віку, так і – через постійне скорочення кількості дітей у результаті зниження народжуваності.

Зростають показники смертності населення України. Загальна річка чисельність померлих збільшилася в 1,3 раза [5].

Загострює демографічну ситуацію й поглиблення деформації шлюбно-сімейних процесів за рахунок зниження кількості зареєстрованих шлюбів (кількість зареєстрованих шлюбів сьогодні є в 1,3 разу

меншою, ніж у 1989 р.), збільшується кількість сімейних розлучень.

В останній період активізуються еміграційні процеси, тобто відбувається відплив за кордон у пошуках кращої долі великої кількості людей. За кордон з України виїжджають особи працездатного віку, здебільшого високої кваліфікації. При цьому, незважаючи на високу якість робочої сили (майже 60% мігрантів мають вищу та середню спеціальну освіту), як правило, більшість із них працюють на неперестигних та некваліфікованих робочих місцях, які не відповідають їхньому професійному рівню.

За експертними розрахунками, на сьогодні за кордоном працює понад 3,0 млн. українців. За різними джерелами інформації, найбільше нелегальних трудових мігрантів працює в Росії – близько 1,0 млн. осіб, у Польщі – понад 300 тис. осіб, Чехії та Італії – понад 200 тис, Португалії – 150 тис, Іспанії – 150 тис, Туреччині – 35 тис. та СІЛА – 20 тис. осіб [1, с. 13].

Виходячи з викладеного аналізу демографічної ситуації, можна сказати, що сьогодні в Україні має місце глибока демографічна криза, головним чинником якої є катастрофічне зниження народжуваності, смертність населення, захворюваність, еміграції.

Основними причинами демографічної кризи є причини соціально-психологічного характеру:

- високий рівень вимог до матеріального забезпечення в шлюбі та до утримання дітей;
- можливість задовольняти статеві та комунікативні потреби поза шлюбом унаслідок зміни моральних орієнтирів у суспільстві;
- втрата значною частиною суспільства морального пріоритету великої родини, зниження статусу жінки-матері, а також зниження цінності дітей у житті родини.

Подолання демографічної кризи в Україні, як і в багатьох високорозвинутих країнах, які мають схожу демографічну ситуацію, здійснюється засобами демографічної політики. Головним пріоритетом демографічної політики України має бути державний вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, особливо дитячої, підвищення тривалості жит-
ТЯ-

Сучасна національна демографічна політика, як правило, залучає до свого арсеналу економічні заходи стимулювання народжуваності, не приділяючи належної уваги заходам соціально-психологічного характеру. Нещодавнє збільшення суми одноразової допомоги в Україні при народженні дитини безумовно матиме свої позитивні результати, а саме:

- підвищиться рівень народжуваності;
- звільняться, хоч і тимчасово, робочі місця на ринку праці за рахунок декретних відпусток;
- підвищиться рівень здоров'я дітей, бо, як відомо, друга – третя дитина є більш здоровими;
- підвищиться рівень розвитку всіх сфер матеріального та нематеріального виробництва, які забезпечують усебічний розвиток дитини.

Проте значного демографічного "вибуху" в Україні не відбудеться.

Підтвердженням цього є досвід розвинутих країн: ані підвищення рівня добробуту та якості умов життя взагалі, ані збільшення допомоги на дітей зокрема не приведуть до значного та тривалого підвищення народжуваності.

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що одностійність (або взагалі бездітність) стає "нормою життя", сімейною філософією, специфічною системою цінностей, яка закріплюється на рівні свідомості, і жодне матеріальне стимулювання докорінно змінити ситуацію не зможе.

Основними пріоритетами сучасної національної демографічної політики мають бути:

- цілеспрямована державна соціальна політика на поліпшення демографічної ситуації;
- системне та безперервне статеве виховання підлітків на цінностях національної і православної культури в родині, у навчальних, у тому числі медичних, закладах;
- утвердження високого соціального статусу сім'ї;
- виховання в населення демографічної грамотності (підвищення обізнаності громадян щодо соціальних та економічних наслідків зниження народжуваності, зростання смертності, старіння населення тощо) та формування ідеологічних і філософських принципів, які відповідають цілям: та пріоритетним завданням національної демографічної політики.

Виходячи з викладеного, можна зробити висновок, що основне питання демографічної політики в Україні має полягати, на мою думку, не стільки в потребі подолання економічної кризи, скільки в зміні соціально-психологічного клімату в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Гнибіденко і. Демографічні аспекти національної безпеки держави. // Україна аспекти праці. – 2007. – №5 – с 11-17.
2. Концепція демографічним розвитку України на 2005-2015 роки. – [http // www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
3. Новіков В. Українців стало менше. Чому?// Урядовий кур'єр. – 2007. – 26 листопада. – с.7.
4. Пирожков С.І. Вступ. Формування ринкової економіки: 36. наук, пр.: Спецвип.: Матеріали міжнар.

наук.-практ. конф. "Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики-Т. 1: Відтворення населення та його природний рух. – К.-КНЕУ, 2006. – с.4.
5. Послання Президента до Верховної Ради України. – [http // www. President.gov.ua](http://www.President.gov.ua).

Annotation. In the article the main reasons of origin of demographic crisis are examined in Ukraine and methods of their overcoming.

Key words: demographic crisis, birth-rate, death rate of population, emigrant processes.

УДК 314.058.244(477.43)

Л.П. Дитко, асистент Кам'янець -Подільського національного університету.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті висвітленні деякі проблеми демографічної ситуації в сільській місцевості Хмельницької області. На базі наведених даних зроблено аналіз основних характеристик природного руху населення області. Оцінено соціально-демографічну ситуацію в області.

Ключові слова: демографічна криза, природний рух населення, демографічне навантаження, народжуваність, смертність.

Сучасне українське село, як і держава у цілому, переживає складний процес трансформації, зумовлений ходом економічних реформ, які за своєю суттю й спрямованістю мали б відповідати умовам національного відродження, переходу до цивілізованої соціально-орієнтованої економіки. Однак соціально-економічна криза, що охопила всі сфери життєдіяльності людей, призвела до глибоких соціальних зрушень у суспільстві, руйнації матеріально-технічної бази сільського господарства, зменшення обсягів виробництва продукції в цій галузі, зниження життєвого рівня селян, загострення демографічної кризи на селі і звуження природної основи та погіршення якісних параметрів трудових ресурсів, а загалом – до соціального занепаду українського села.

Кризова демографічна ситуація в сільській місцевості зумовила не лише звужене відтворення селянства, а й погіршення якісних параметрів сільського населення і трудових ресурсів села та аграрної сфери. Ні поліпшення умов праці, ні її гуманізації реально не відбувається. Кризові явища в демографічній ситуації на селі є результатом тяжкого соціального становища селян, особливо жінок аграрної сфери. Трагізм їх становища полягає в незадовільному стані здоров'я, в передчасному старінні внаслідок виробничого і соціального перевантаження, в деформуванні демографічного ідеалу сім'ї у напрямі надмірного зменшення бажаної кількості дітей. Вітчизняні експерти стверджують: основною причиною негативних демографічних тенденцій в Україні виступають вкрай погані соціально-економічні умови життя переважної більшості населення, розбалансована система охорони здоров'я та інші, переважно матеріальні чинники [1].

Кризова демографічна ситуація не обминула і Хмельницьку область. Станом на 1 січня 2007 року постійне населення області нараховує 1 358 205 осіб. З них: 641 107 осіб – сільське населення, що становить 47% до всього населення області. Динаміка зменшення чисельності наявного сільського населення в області лісостепової зони сповільнилася на 6% проти попереднього десятиріччя (1979-1989 з 64% до 53%). Але позитивним є те, що сповільнення темпів скорочення чисельності сільських жителів на сьогоднішній день є сталим і становить 48%-47% [2;3].

Характеризуючи сучасний демографічний розвиток регіону, можна виділити та охарактеризувати такі основні негативні тенденції:

- падіння рівня народжуваності (показник народжуваності у 2005 році склав 8,0 осіб на 1000 наявного населення, що менше ніж в 1990 році на 24%). Динаміка показника сумарної плідності, або кількості дітей, яку народжує жінка за своє життя (сьогодні – 1,8 дитини на одну жінку), свідчить про те, що рівень народжуваності вже давно став недостатнім для заміщення старих поколінь новими (для чого потрібно 2,2 – 2,3 дитини на одну жінку). В результаті кількість народжених у 2005 році зменшилась до 12396 осіб проти 19610 у 1990 р. (таблиця 1). Тільки з 2006 року показник народжуваності починає зростати. Зокрема, помітним є те, що народжуваність в сільській місцевості менша від народжуваності в містах області (коефіцієнт народжуваності 2006 року у сільській місцевості 9,0 проти 10,6 у міських поселеннях). Коефіцієнт народжуваності в сільській місцевості протягом 2001-2005 року відносно стабільний, тільки в 2006 році він виріс на 1,0. Причиною стало збільшення матеріальної допомоги при народжуваності дітей [2;3];